

Izdaja
uprava „Slov. narod.
gledališča“.

Ureja
Antun Ivanović-
Mecger

ZRNJE

Štev. 23.

Mariborski kulturni vestnik.

11. V. 1921.

Sphinx.

Angleški zložil *Oskar Wilde*, preložil *Al. Benkovič*.

(Dalje.)

Kaj labirinta je tema,
zapoj, in kaj ti bil je bik,
kateri biva v njem dvoлик,
kako si v templu k njemu šla.

Ko rdeči Ibis je boječ
frfral skoz purpurni hodnik,
da jek je vzbujal smrtni krik,
in z mandragore se ječeč

ulivala je rosa zla,
ko silni leni krokodil
je solze sluzaste cedil
iz ozkega mu ribnika,

in ko mu prekipeł je srd,
si strgal na en sam ugriz
s telesa biserjev je niz,
nazaj šel v Nila val je str.

Ko žrecem ti ukradla si
modrasa, in ga divja slast
ti dala krempijem je v oblast,
ti kletvi njih zapadla si?

Kdo ljubil te je, sle užgan?
Kdo je pohoten padel v prah,
drhteč ti ležal pri nogah?
Kateri tvoj je bil liman?

Ti obrovski je močerad
sledil skoz trst, polzek kot led?
Na ložko tvojo našel sled
hotljiv je zračni lev krilat?

Se je primajal iz megle
konj nilski, silen, zavaljen?
In zunaj lusknat, neukročen
v strasteh se vnemal je za te?

Ni li Himero, zlo pošast
ognjenih glav, iz grobnice
zvabila Licijanove
do tebe grozopolna strast?

Ujela si iz ambre pen
in vlekla v tempeljnov ga kot,
da tajno ukrotiš pohot,
Nerejčka, ki je kot steklen?

K Sidoncu te je vedla pot,
ki videl jih je in mu znan
je dobro bil Leviathan,
Leviathan in Behemott?

In kadar solnce je zašlo,
si k sinu šla Atijopije,
ki bolj ko kremen črno je
in gladko vroče mu telo?

Ko v mraku v sivi nilski val,
ki drazega je blata poln,
je plaval spešno čoln na čoln,
ko netopir je trfotal

čez tempeljna podstrešni svod,
ko svet poplavljeni okrog
razdeljeval nasip je mnog,
si ti se splazila odtod?

(Dalje sledi.)

Valo Bratina:

Hermann Sudermann.

(K uprizoritvi „Tihe sreče“.)

Ni se še dobro polegel vihar literarne vojske, ki jo je povzročil Gerhart Hauptmann z uprizoritvijo svoje naturalistične drame „Pred solničnim vzhodom“ v Berlinu dne 20. oktobra 1889. — še je tlela žerjavica ogorčenja in navdušenja za in proti možu, v katerem so videli eni svojega Mesijo, drugi pa skrunitelja talijinega hrama, ko se je pojavil drugi mož in iznova razburkal gledališke duhove. Bil je to Hermann Sudermann, katerega ime so spočetka mnogi imenovali v eni sapi s Hauptmannovim, misleč, da imajo opraviti z znamenitim možem nove naturalistične struje, a se je kmalu izkazalo, da si je od te nove umetnosti privzel samo to, kar je imela za oder praktičnega, sicer pa se je prilagodil okusu široke publike in ravno to mu je največ pripomoglo do naravnost senzacionalnega uspeha. Dne 27. novembra 1889. (mesec dni za Hauptmannom) so uprizorili v Berlinu njegovo prvo igro „Čast“ in čez noč je postalo njegovo ime — popularno — slavno si ne upam zapisati, četudi je od tedaj naraslo število njegovih knjig za celo biblioteko, izmed katerih so posamezne doživele kar po sto do poldrugsto izdaj. Znal je pač spretno izrabiti razpoloženje in je, kakor pravi Rudolf Krauß čisto dobro, sprejel od nastopajočega naturalizma ravno dovolj, da je izgledal najmodernejši, ob enem pa vpletal v svoja dela toliko romantike in sentimentalnih elementov, da se je čutila publika neprestano prijetno žgačkano in nje literarni želodec je imel občutek, da uživa še vedno svojo staro priljubljeno hrano iz časov Kotzebue-ja in Birch-Pfeifferjeve. Pri vsem tem pa se mu je vedno iznova posrečilo spraviti napredne socialne tendence s filistersko moralo v najlepše soglasje, pravi dalje Krauß.

Dramatsko tehniko obvlada Sudermann z nenavadno spretnostjo. Ekspanzira sijajno in vodi brez nerodnih ovinkov naravnost v situacijo, in značaje gradira in priostruje mojstersko, zna vzbujati interes in napetost do zadnjega hipa ter ispreša iz svojih snovi vse oderske efekte do zadnje kapljice.

Teh zmožnosti gotovo ni podcenjevati, zakaj to so nujno potrebne lastnosti velikega dramatika. Če pa so s temi zmož-

nostmi poetiške imponderabilije v nesoglasju, potem je posledica navadno preobloženost z grobimi in kričečimi zunanji efekti.

Tako torej Sudermann ni postal Mesija moderne nemške drame, temveč le eden onih oderskih korifej, ki se pojavijo skoraj v vsaki perijodi ali komaj da preživijo svojo lastno dobo. Njegovi uspehi so mu nesli milijone, ali njegova umetniška pot ga ni vkljub vsemu resnemu trudu vedla navzgor, saj se njegove novejši stvari ne morejo več kosati s prvimi deli. Vkljub temu je vsak nov Sudermann dogodek v sezoni.

„Srečo v zatišju“ (komedija resignacije) so igrali prvič 11. novembra 1895. v dvornem gledališču na Dunaju in spada med Sudermannove boljše stvari.

Literatura o Sudermannu: Waldemar Kerauer: Sudermann. Eine krit. Studie. Magdeburg 1899. Henri Schön: Sudermann Poète dramatique et Romancier. Paris 1904. Ida Hebrod: Sudermann. Eine Studie. Stuttgart 1907. Karl Knortz: Sudermanns Dramen. Halle 1908. H. Sudermann: Ein Wort zur Abwehr. Berlin 1903. A. Dennecke: Goethes politisches Drama und Sudermanns Komödie „Der Sturmgesele Sokrates“. Heinrich Buldhaupt: Dramaturgie des Schauspiels, IV. zvezek, Oldenburg & Leipzig 1914.

H. Družovič:

Glasba neomikanih narodov.

Dodatno se moramo pečati še s to vrsto nacionalne glasbe. Ista je istotako, kakor naša glasba, važen kulturni faktor dotičnega naroda ter hodi istotako pot svojega razvoja. V spevih neomikanih narodov se izraža duševno življenje, veselje, ljubezen, zaničevanje, vojno navdušenje i. t. d. še v veliko večji meri, nego pri kulturnih narodih. Tudi ti narodi se poslužujejo muzikalnih instrumentov, če jim glas k izraževanju čuvstev več ne zadošča. V prvi vrsti uporabljajo v ta namen raznovrstna tolkala. Vsi narodi, stoječi na nizki stopnji prosvete, poznajo bobne, in sicer v raznih velikostih in oblikah. Najdemo velike, majhne, široke, ozke, stoječe, viseče, ležeče, zamolklo doneče, zvočne i. dr. instrumente te vrste.

Uporabljajo jih pri vsakem važnejšem opravilu. Kot neko posebnost poznajo še nekatera plemena takozvano bobnilsko govorico. Značilnost njihove govorice je, da se pomen enostavnih besedi izpreminja s tonsko višino; to se uporablja tudi pri omenjenih bobnilih, na katerih zamore bobnar v besednem ritmu ter v značilni tonski višini, posnemati takorekoč govorico. Vsled izredno razvitega sluha in ritmiškega čuta, se more izvršiti razgovor v tej obliki v večjih daljavah. Ponekod poznajo cele orkestre tolkal, in istočasno shvatanje različnih ritmiških vtisov je za uho domačih poslušalcev enakega pomena, kakor pa pojmovanje akordov za naše.

Od drugih glasbil se uporabljajo ponajveč najraznovrstnejše enostavne oblike pihal, strunil in tolkal. Tudi način uporabe teh instrumentov je zelo različen.

Razven ritma je metodija glavno muzikalno izraževalno sredstvo. Večglasnost, v našem pomenu, je še neznana. Omenjenemu tonskemu obsegu stoji nasproti zelo razvit sluh za najmanjše tonske oddaljenosti. Ker se uporabljajo v spevih najsubtilnejše ritmiške oblike in intervali, katerih naša muzikalna praksa ne pozna, se ne morejo ti spevi z našo tonsko pisavo natanko zapisovati. Oni so izraz hipnega duševnega razpoloženja, vsled česar je velika tonova moč važen faktor pri proizvajanju spevov.

— X. —

Bernard Shaw.

(K uprizoritvi „Obrti gospe Warrenove“.)

Z uprizoritvijo „Obrti gospe Warrenove“, v prevodu Milana Skrbinšeka, stopi irski dramatik Bernard Shaw prvič na naš oder. Rojen pred dobrim polstoletjem je še danes med živimi in je, dasi po letih star, šteti vendar po značaju svojih del k mlajši generaciji svetovnih dramatikov. Danes, ko je socijalni pokret eden najodločnejših nagonov, ki razburkuje človeško družbo, je Shaw celo sila aktualen.

Shaw verjame, da je mogoče človeka in razmerje med ljudmi v človeški družbi bistveno poboljšati in izboljšati, toda potrebno bi bilo, da se gospodarstvo in politika spravita v drugačno razmerje. Da bi se denarniki mogli vzdržati v svoji krivični poziciji, ki jo zavzemajo napram onim, ki nimajo ničesar, pridigujejo moralno dela, ponižnosti in skromnosti. Sami seveda se ne ravnaajo po tem nauku in zaduše vsako zdravo, močno vstvarjajočo silo, kolikor le morejo, že v kali. Iz tega razneti se za Shawa vsa lažnjivost, vsa korupcija v človeški družbi, in rešitev vidi le v tem, da se razdele sredstva, ki dajo gospodarstveno moč, pravično med zadrage. V tem smislu je Shaw socijalist.

A Shaw zadobi kot dramatik čisto posebno noto ravno s tem, da ni te vrste socijalist, ki bi videl v organizaciji mase v državi ideal, ne, nasprotno, njemu je važen le individij. Temu bi morala država dati čim večje možnosti, da se kot individij razvije, a on sam bi moral najti v sebi vse one sile, ki bi dale njegovemu razvitku umnejšo pot, kakor je ona, mu od narave same dana. Torej Shawova vera v silo človeškega duha je velika, največja. V tem se kot socijalist zelo razločuje od vernih materialistov Marxovega kova in kot dramatik od čuvstvenega individualista Wedekinda. Shaw veruje v božanstveno naravno silo v duši posameznega človeka, ki jo je treba predvsem dvigniti, da deluje skupno z vsemi drugimi vnanjimi silami, in ki jo je treba buditi, če hočemo dati usodi čisto svojo pot. Življenska moč, ki je v človeku, naj pride pri vsakem poedincu do nemejenega izraza, človeška družba pa se naj preustroji tako, da življenski moči posameznika ne bo treba hoditi po moralnih ovinkih. Ta življenska moč je Shawu ona duševna sila, ki obsega

vse kulturne, socialne in civilizatorične instinkte človeštva. In tako zveni iz Shawovih del vedno jasna ogorčenost, ko biča na lažnjive morale trhle stebre sezidano človeško družbo in nam kaže, kakšna bi njena socialistična gradnja morala pravzaprav biti.

Bernard Shaw se je rodil 26. julija 1856 v Dublinu. Začetkom 20. stoletja, ko je slovel Shaw že več-ko eno desetletje v Angleški, ga „literarna publika“ tostran Kanala še ni poznala. Pač pa je srečaval oni, ki se je globlje bavil s politiko v socialno-demokratskih organih večkrat ime „fabjera“ Shawa. Koncem prejšnjega stoletja sta izšle v nemškem prevodu tudi dve njegovi veliki študiji o angleški socialistični stranki fabierov. Da ta mož piše tudi romane in drame o tem se takrat ni vedelo nič. Ali koncem leta 1902 je zasvetila njegova zvezda tudi na literarnem polju. Siegfried Trebitsch, eden mladih dunajskih literatov, ki se je mudil v Londonu in poročal od tam nemškim listom o angleškem gledališču nas je seznanil z Shawom v prevodih. In pričel se je vprizarjati. In od tedaj je njegov sloves vedno bolj rasel. Danes nam je eden največjih, mogoče ne kot pesnik v toliki meri, kakor Ibsen in Strindberg, gotovo pa kot pisatelj v isti meri!

Od drugih njegovih del imenujemo tu sledeče: Hinavci, Ljubimec, Candida, Junaki, Človek nikdar ne ve, Gospodar usode, Satanski človek, Prebujenje Blanca Posneta, Spreobrnitev kapitana Braßbundsèva, Cezar in Kleopatra, Človek in nadčlovek, Zdravnik v dilemi, Major Barbara, John Bulla drugi otok, Kako je nalagal njenega moža, Časopisni izrezki, Androklej in lev i. dr. Njegovo najnovejše dramatično delo je trilogija v veliki zasnovi. Njeno dejanje se razteza od prvih dni človeka na zemlji preko tisočletij v prihodnost. Iz števila njegovih romanov imenujem sledeče: Nerazumna vez, Umetnikova ljubezen, Obrt Cashelja Byrona, Nesocialen socialist.

Od drugih del: Ibsenov brevir, Wagnerjev brevir, Eseji, Zakon.

Radivoj Rehar:

K razvoju slovenske drame.

Slovensko dramatiko je započel oče Linhart z „Miciko“ in „Matičkom“. Skromen je bil ta prvi začetek in zato ni čudno, da je bilo prav tako skromno tudi nadaljevanje. V času, ko so drugi veliki kulturni narodi ustvarjali velika in znamenita dramatična dela, je pri nas zagledal beli dan komaj vsako desetletje po en dramatičen poizkus. Toda kdor bi mislil, da mi Slovenci nimamo talenta za dramatiko, ta bi se motil. Za uspešen razvoj dramatične literature pa ni potreben samo talent, potrebno je predvsem tudi gledališče. Tega pa mi Slovenci nismo imeli. Edina pozornica, kjer se je lahko uprizarjala naša drama, je bilo kranjsko deželno gledališče, pa še na tem je bila naša drama samo gostačica, dočim je bila gospodarica — nemška.

Komaj novejša doba, doba popolne narodne probuje je izpodrinila iz kranjskega deželnega gledališča nemško dramo ter posadila na njeno mesto slovensko. Kranjsko deželno gledališče je postalo slovensko, nemška drama pa se je morala umakniti v nov lasten dom na Breg. Skoro v istem času pa so pričela delovati tudi po drugih večjih krajih slovenska dramatična društva, iz katerih so se potem razvila osobito v Trstu, Mariboru in Celju nekaka bolj redna, toda več ali manj, ali pa docela diletantovska gledališča. Vendar pa — slovenska dramatika je dobila prostor, kjer se je lahko udejstvovala in tako se je tudi res pričela razvijati veseleje.

Prava slovenska drama začenja pravzaprav s to dobo ter z dobo moderne, ki nam je dala Kristana, Funtka, Govekarja, Kraigherja ter našega vsekakor največjega dramatika, pokojnega Ivana Cankarja, ki je postavil našo dramo res na nivo svetovne drame.

Iz te so se razvili dalje Meško, Finžgar ter v najnovejši dobi Majcen in Novačan, ki so vsi več ali manj uspeli, dočim so drugi, ki so se tudi poizkušali v drami, večinoma propadli.

V življenje našega kmeta, torej onega, ki tvori ogromno večino našega dela naroda, pa je izmed vseh teh posegel pravzaprav z uspehom samo F. S. Finžgar ter nam podal v svojih zadnjih delih v „Verigi“ in „Razvalinah življenja“ dve res krasni ljudski drami, na kateri smemo biti ponosni.

Obedve deli „Veriga“ in „Razvaline življenja“ sta pravzaprav ena sama drama v dveh delih, kajti osnovni motiv je obema en in isti — kmetijska trma. V prvem delu se udejstvuje ta kmetijska trma v pravdanju, v drugem pa v prisiljeni možitvi. Čisto različen pa je končni rezultat te trme v teh dveh dramah. Dočim se prva završuje s spravo, pobedo spravljivosti in s porazom trme, završuje druga s popolno zmago trme in je radi tega v njej tragika mnogo bolj globoka. Res je, da v teh dveh dramah zaman iščemo velike koncepcije, toda mesto te najdemo resnično toploto in pristno življenje. Ljudje, ki nastopajo v teh dveh dramah so resnični, živi ljudje; njihovi značaji so zarisani krepko in dosledno in to, prav to je, kar daje tema dramama častno prednost pred vsemi drugimi slovenskimi.

S tema dramama je Finžgar pokazal pot ne le samemu sebi, ampak tudi drugim našim mladim dramatičnim pisateljem, ki se pri njem lahko marsikaj nauče, predvsem pa logičnosti in umerjenja razvoja ter jasnosti in kremenitosti značajev. Te štiri dobre lastnosti morajo prinesiti uspeh vsaki drami, ker so tako močne, da zbršejo celo eventuelne hibe.

Slovenska drama ima sedaj dve prvovrstni pozornici, odprta pa so ji pota tudi na vsa ostala gledališča naše svobodne države in zato smemo z zaupanjem pričakovati njenega najlepšega razvoja, razvoja, v katerem bo lahko tekmovala z dramo naših bratov Hrvatov in Srbov in preko nje s splošno svetovno dramo.

Oskar Strauss.

(K uprizoritvi „Valčkovega čara“.)

Zadnjič smo že omenili, da je v glasbi več Straussov, ki so v pretežni množini operetni skladatelji. Oskar Strauss je istočasno z Leljarjem žel v predvojnem času v svojem rodnem kraju na Dunaju največje slave. Rodil se je 6. aprila 1870. Bil je gledališki kapelnik v Brnu, Teplicu, Mainzu in Berlinu. Komponiral je razne operete, in sicer: „Veseli Nibelungi“, „Potovanje neveste Hugdietrichove“, „Junaški vojak“ i. t. d., komično opero „Črni mož“ ter opere „Colombina“, „Dolina ljubezni“ in „Korenjaški Cassian“. — „Valčkov čar“ je bil obelodanjen leta 1907. in je bil na Dunaju uprizorjen v prvem letu nič manj kot 300 krat ter je še vedno stalno na repertoiru nemških gledališč.

Dr. Anton Novačan.

(K uprizoritvi „Veleje“.)

Med novimi in najmlajšimi beletrističnimi pisatelji, ki nam postavijo v živih slikah na oder pravo kmetško življenje, dobro in slabo stran našega naroda, štejemo Antona Novačana.

Anton Novačan se je rodil 9. julija 1878. v vasi Trnovlje v celjskem okraju. Gimnazijo je študiral v Celju, Karlovcu, Varaždinu in Zagrebu. V Prahi je dovršil pravoslovno fakulteto. Anton Novačan je v svojih mladih letih mnogo prepotoval: prehodil je celo Slavonijo, živel nekoliko časa v Parizu ter bil tudi v Moskvi, Kijevu in Odesi. Leta 1912. in 1913. obelodanil je svoje novele „Naša vas“, ki so mu stekle glas darovitega in samoniklega pisca. Pozneje je spisal dramo „Veleja“, ki je bila uprizorjena z velikanskim uspehom leta 1920 v Trstu. Kmalu potem je prišla na oder v Ljubljani in sedaj jo uprizori naše gledališče.

Anton Novačan spominja tuptam na Cankarja, samo da je bolj epski pesnik. V „Veleji“ pa spominja na „Finžgarja“.

Veleja.

Drama v treh dejanjih.

Spisal *Anton Novačan.*Režiser: *Milan Skrbinšek.***Osebe:**

Martin Velej	Milan Skrbinšek
Lenta	Edo Grom
Bogatin	Valo Bratina
Peter	Rudolf Mikulič
Daves	Pavel Rasberger
Siba	Ciril Velušček
Veleja (Ana), Martinova žena	Mila Voukova
Mati Veleja, Martinova mati	Štefa Dragutinovičeva

Dejanje se godi v naši vasi.

Vstajenje.

Drama v petih dejanjih.

Po romanu *L. N. Tolstega* spisal *H. Bataille*. Režiser: *Hinko Nučič*.

Osebe:

I. dejanje: „**Hristos voskrese**“.

Knez Dimitrij Ivanovič Nehljudov	H. Nučič
Sonja, njegova teta	Š. Dragutinovičeva
Katjuša, hišna	V. Podgorska
Matrjona, hišna	I. Jelenčeva
Matrjobla, oskrbnica	K. Petkova
Tihon, sluga	V. Rožanski

Dejanje se vrši v Panovi, na graščini tete Sonje.

II. dejanje: „**Pred porotniki**“.

IV. dejanje: „**V lazaretu**“.

Predsednik porotnikov	P. Rasberger	Knez Nehljudov	H. Nučič
Mikišin, odvetnik	E. Grom	Maslova	V. Podgorska
Knez Nehljudov	H. Nučič	Mikišin	E. Grom
Pjotr Gerasimovič, profesor	J. Kos	Zdravnik	C. Velušček
Polkovnik	M. Šimenc	Asistent	J. Košuta
Bakljašev, trgovec	J. Povhè	Ustinent	M. Skrbinšek
Trgovski pomočnik	L. Švagelj	Agrafinja	O. Severjeva
Glas Maslove	V. Podgorska	Pomočnica	I. Šetinska
		Feodosja	E. Kraljeva

Dejanje se vrši po devetih letih v dvorani okrožne sodnije.

III. dejanje: „**V ženski kaznilnici**“.

V. dejanje: „**Na poti v Sibirijo**“.

Knez Nehljudov	H. Nučič	Knez Nehljudov	H. Nučič
Mikišin	E. Grom	Maslova	V. Podgorska
Karabljova	S. Mezgečeva	Feodosja	E. Kraljeva
Rdeča	Ožegovičeva	Taras Vargušov, njea mati	Parhomenko
Orbasta	D. Savinova	Simonov	R. Mikulič
Stara	K. Petkova	Novodvorov	A. Jarc
Maslova	V. Podgorska	Kriljcov	V. Janko
Feodosja	E. Kraljeva	Marija Pavlovna	M. Voukova
Jetničar	Ivan Gabrič	Častnik	M. Kaukler

Obrt gospe Warrenove.

Drama v štirih dejanjih.

Spisal *B. Shaw*. Poslovenil *M. Skrbinšek*. Režiser: *M. Skrbinšek*.

Osebe:

Gospa Kitty Warrenova	Štefa Dragutinovičeva
Vivie, njena hči	Viki Podgorska
Sir George Crofts	Hinko Nučič
Praed	Rudolf Mikulič
Pastor Samuel Garduer	Ciril Velušček
Frank, njegov sin	Milan Skrbinšek

Kraj dejanja I., II., III.: Haslemere v Surrey-u, IV. v Londonu. Čas: Sedanost.

Iz pisarne gledališča. Uprava je angažirala kot stalnega gosta do konca sezone gospoda Valo Bratina. — Pripravlja se „Veleja“ od Antona Novačana; kot pevska novost pa „Boccaccio“ od Suppé-ja.

Iz uredništva: Uprava „Slov. Nar. Gled.“ v Mariboru poverila mi je urejevanje „Zrnja“. Čast mi je zaprositi vse dosedanje sodrujniko in vse ostale kulturne delavce, da mi s svojim delom pomagajo.

Antun Ivanovič - Mecger.